

УДК 339.9+94(4)

В. І. Кожухар

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ І ВЗАЄМОВПЛИВУ

Автор аналізує впливи глобалізації на політичний і економічний розвиток постсоціалістичних країн, взаємозв'язок процесів глобалізації та постсоціалістичної трансформації на рубежі ХХ-ХХІст.

Ключові слова: глобалізація, трансформація, рецесія, інтеграція.

Автор анализирует влияние глобализации на политическое и экономическое развитие постсоциалистических стран, взаимосвязь процессов глобализации и постсоциалистической трансформации на рубеже ХХ-ХХІст.

Ключевые слова: глобализация, трансформация, рецессия, интеграция.

The author examines the impact of globalization on political and economic development of post-socialist countries, the relationship of globalization and post-socialist transformation at the turn of XX-XXI centuries

Key words: globalization, transformation, recession, integration.

Постановка проблеми. На рубежі століть у світі відбуваються два процеси, які за своїми масштабами, розмахом, темпами, впливом і наслідками заволоділи розумом, почуттями і долями майже всього людства. Одним із них являється глобалізація якісно новий, сучасний стан інтернаціоналізації, та інтеграції виробництва та ринку. Другий процес - системна трансформація в економічній, політичній і соціальних сферах в постсоціалістичних країнах. Вивчення проблем постсоціалістичної трансформації на сучасному стані глобалізації, їх взаємозв'язок і взаємовпливи є досить актуальним. Особливо це важливо для України, в якій процеси демократизації суспільства, становлення багатопартійної системи, взаємодії всіх гілок влади, ринкової трансформації, розробка власної національної стратегії соціально-економічного розвитку і пошуки свого місця в

глобалізованому світі проходять досить важко, повільно і суперечливо.

Аналіз актуальних досліджень. Українські дослідники О.Білорус, А.Гальчинський, В.Зленко, Ю.Пахомов, Ф.Рудич, Д.Ткач, Є.Кіш, Г.Зеленько, а також зарубіжні вчені М.Бухарін, С.Глінкіна, Ю.Князев, Г.Колодко, І.Орлик, І.Синиціна, І.Яжборовська та ін. розглядають сутність і закономірності глобалізації, її вплив на окремі країни, аналізують основні напрямки і підсумки політичної та соціально-економічної трансформації постсоціалістичних країн. Але автори лише частково висвітлюють проблеми взаємодії глобалізації і трансформаційних процесів.

Мета статті – розкрити взаємозв'язок і взаємовплив процесів глобалізації і постсоціалістичної трансформації.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація охопила усі сфери людського життя: економіку, політику, фінанси, військову справу, соціальну сферу, екологію та інформаційний простір. На

початку XXI ст. особливо гостро проявляють себе нові закономірності глобалізації, які діють синхронно і одновекторно. Як зазначає український вчений О.Г.Білорус, це – колосальне зростання масштабів глобалізації, стрімке прискорення її процесів, посиленні і поглиблення глобальної інтеграції. Світовий досвід засвідчує, що ніякі специфічні умови та особливості національного розвитку, ніякі кризові стани і внутрішні трансформації не можуть ні відмінити, ні відкласти дію об'єктивних законів глобалізації розвитку. Країни, які виявляються неспроможними зайняти відповідне місце в ході глобалізації, неминуче опиняться на задвірках світової цивілізації. Таким є закон сучасного розвитку – закон глобалізації. Питання щодо входження чи не входження до цього процесу окремих націй і країн, окремих цивілізацій не підлягає сумніву [1, с. 26].

В постсоціалістичних країнах паралельно і одночасно з процесом глобалізації відбувається системна трансформація – історичний процес поступового переходу від тоталітаризму до демократії і правової держави, громадянського суспільства, політичного плюралізму, від централізованої планової соціалістичної економіки до господарювання в умовах вільного ринку, який спирається на домінування приватної власності і ліберальну дерегуляцію. Трансформація має також об'єктивний характер і значний геополітичний розмах, що її можна лише відтягнути, загальмувати, але неможливо уникнути.

Аналіз показує, що за 20 років реформ постсоціалістичні країни Центральної і Південно-Східної Європи (ЦПСС) успішно провели системну політичну трансформацію на основі світових, в першу чергу західноєвропейських, стандартів політичного устрою суспільства, західного, а значить – глобального, суспільно-політичного розвитку. Основними напрямками політичних перетворень було формування демократичної правової держави, політичного плюралізму і громадянського суспільства. Найбільш успішно шлях до створення демократичної правової системи пройшли країни Центральної Європи, Болгарії та Румунії. В країнах Південно-Східної Європи політичні перетворення розвивалися більш повільними темпами [2, с. 10].

В постсоціалістичних країнах одночасно з політичною трансформацією проходили ринкові системні перетворення. Була проведена приватизація державних підприємств, лібералізація торгівлі і цін, відновлено право приватної власності на землю (в країнах ЦПСС), створені сучасна фінансово-банківська система і основи ринкової інфраструктури, обмежено втручання держави в економіку [5, с. 37-38]. До середини 90-х рр. було подолано спад виробництва, відновлено дореформений обсяг ВВП [4, с.3]. Більшість постсоціалістичних країн ЦПСС інтегрувалися в 2004 і 2007 рр. до Європейського Союзу, провели масштабні ре-

форми і включилися до глобальної фінансової і економічної системи. Завдяки міжнародним фінансовим і економічним організаціям були створені фондові і фінансові ринки, з'явилися нові потужні компанії, успішно розвивався малий і середній бізнес. З поч. XXI ст. темпи економічного розвитку країн регіону зросли в 2 рази, а темпи зростання ВВП були більшими, ніж у Західній Європі і у світі в цілому [2, с. 6; 5, с. 13; 6]. Разом з тим, як зазначають дослідники, про швидке досягнення новими членами ЄС рівня економічного розвитку країн говорити ще передчасно. Адже його вирішення пов'язано з подоланням значного відставання в ступені стабільності економічного та інституціонального розвитку, в рівні його ефективності та інноваційності [3, с. 63].

Модель економічної трансформації, яка була реалізована постсоціалістичними країнами – розвиток національної економіки на основі широкого залучення зовнішніх фінансових ресурсів, орієнтація на світовий, переважно західноєвропейський ринок, входження до світових і регіональних об'єднань, тісно пов'язана з процесами, що відбуваються в міжнародному масштабі, а отже – у глобальному.

Процес глобалізації досить суперечливо і своєрідно впливає на постсоціалістичну трансформацію. З одного боку, він небачено розширює можливість окремих країн щодо оптимізації використання наявних ресурсів, удосконалення техніки і технології, постійного оновлення, уніфікації, поширення, введення єдиних митних правил, доступних тарифів, переходу до побудови нової, постіндустріальної економіки, запровадження спільних критеріїв у політиці, стандартів у демократії і захисті громадянських прав і свобод. З іншого – глобалізація обмежує свободу трансформованих країн у виборі в сфері економічної політики, в методах розбудови інституційної системи ринкового господарства. Фінансова і торгівельна політика урядів постсоціалістичних країн має рахуватися з глобальними вимогами міжнародних організацій. В ключових секторах економіки провідні позиції захоплює чужий капітал і ТНК, споріднені з місцевими груповими інтересами і місцевою олігархією. Крім того, глобалізація сприяє шкідливому впливу кваліфікованої робочої сили та інтелекту. Вона негативно впливає на національну культуру і духовність, приводить до масової культури, її вестернізації [1, с. 69-71; 6, с. 46-47]. Яскравим прикладом є глобальна фінансова-економічна криза, яка розпочалася в США та інших розвинутих країнах Європи і досить боляче вдарила по економіці постсоціалістичних країн. Криза охопила спочатку промислове виробництво, яке вже навесні 2008 р. стало скорочуватися. В січні 2009 р. обсяг випуску продукції скоротився порівняно з січнем 2008 р. на 10 – 30%. Потім криза почалася у фінансовій сфері [2, с. 7]. Тобто, в умовах глобалізації дедалі більше з того,

що відбувається в економіці конкретної постсоціалістичної країни, залежить від процесів і ситуації у взаємозалежному світовому господарстві.

Глобалізація в перспективі несе більше шансів на успіх, ніж загроз розвитку демократичної правової держави, політичного плюралізму і громадянського суспільства, ринкової економіки. Кожна постсоціалістична країна повинна розробити свою національну стратегію політичного розвитку і розбудови постіндустріальної економіки – складової світової економіки, спираючись на демократію, політичний консенсус і врівноважену внутрішню і зовнішню політику.

Висновки. Глобалізація і трансформація постсоціалістичних країн – об'єктивні, невідворотні і взаємопов'язані процеси. Глобалізація сприяє розвитку демократії, розбудові демократичної правової держави і громадянського суспільства, являється важливим каталізатором постсоціалістичної трансформації. Без трансформації глобалізація була б неповною і втратила б свої ціннісний характер, динамізм і масштабність. Успіх взаємодії глобалізації і постсоціалістичної трансформації в історичному аспекті являється позитивним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білорус О.Г. Загрози, виклики та імператива глобалізації світового розвитку / О.Г.Білорус // Наука і наукознавство. – 2001. - № 3. – С. 24 - 37.
2. Восточная Европа: 20 лет спустя: Круглый стол // Новая и новейшая история. – 2009. - № 6. – С. 3 – 31.
3. Глинкина С.П. Центрально-Восточная Европа на пути в Евросоюз / С.П.Глинкина // Новая и новейшая история. – 2007. - № 3. – С. 46 - 65.
4. Колодко Г. От шока к терапии. Политическая экономия постсоциалистических преобразований / Г.Колодко. – М.: Эксперт, 2000. – 392 с.
5. Орлик И.И. Центрально-Восточная Европа: от СЭВ до Евросоюза / И.И.Орлик // Новая и новейшая история. – 2009. - № 2. – С. 3 – 19.
6. Поплавська Ж., Поплавський В. Україна в контексті глобалізації. Як уникнути аутсайдерства / Ж.Поплавська, В.Поплавський // Віче. – 2002. - № 7. – С. 44 - 50.
7. Яжборовская И.С. Центрально- и Юго-Восточная Европа на пороге кризиса [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.isras.ru/files/File/Seminar/Kruqlyistol/KruqlyistolYazhborovskaya.paf